GSO S3 02 (M)

গৱেষণা প্ৰণালী

তৃতীয় ষাণ্মাসিক

সমাজতত্ত্ব

খণ্ড ঃ ১

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ

অধ্যাপক জ্যোতিপ্রসাদ শইকীয়া, ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়

ড ° নির্মালী গোস্বামী, তেজপুৰ কেন্দ্রীয় বিশ্ববিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষীঃ ডোলা বৰকটকী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৰিহণা যোগাইছে*	*ভাষান্তৰকাৰী*
১, ২	নীলাক্ষি বৈশ্য, জে.এন. ইউ.	গিতাঞ্জলি মেধি
৩	মৃদুস্মিতা দুৱৰা, কৃ কা স ৰা মু বি	তুলিকা দেবী
৪	ডোলা বৰকটকী কৃ কা স ৰা মু বি	দ্বিপাঞ্জলী গোস্বামী
৫	নৱনীতা হাজৰিকা	তুলিকা দেবী
৬, ৭	জ্ঞানশ্রী বৰা, জেংৰাইমুখ মহাবিদ্যালয়, মাজুলী	তুলিকা দেবী
৮	মৈত্রেয়ী পাটৰ, তেজপুৰ কেন্দ্রীয় বিশ্ববিদ্যালয়	তুলিকা দেবী

সম্পাদনাঃ

মূল ইংৰাজী সম্পাদনা	ঃ	অধ্যাপক জ্যোতিপ্রসাদ শইকীয়া, ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়
অসমীয়া ভাষা সম্পাদনা	ঃ	অধ্যাপক জ্যোতিপ্রসাদ শইকীয়া, ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয় ড° স্নিগ্ধা মহন্ত, ধিং মহাবিদ্যালয়, নগাওঁ
গাঁথনিক সম্পাদনা	ঃ	ডোলা বৰকটকী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রথম প্রকাশ ঃ জুন, ২০১৮

© কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দ্বাৰা সর্বস্বত্ব সংৰক্ষিত।

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State Open University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-Share Alike 4.0 License (international): http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
দূৰ শিক্ষা সংস্থা, বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ

Headquarter : Patgaon, Rani Gate, Guwahati - 781017

City Office: Housefed Complex, Dispur, Guwahati-781006; Web: www.kkhsou.in

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয় ঃ

স্নাতক তৃতীয় ষান্মসিকৰ 'গৱেষণা প্ৰণালী' শীৰ্ষক পাঠ্যবিষয়টোত গৱেষণাৰ মৌলিক ধাৰণাটোৰ লগতে গৱেষণা সম্পাদন কৰাৰ উপায়বোৰ বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে। পাঠ্যবিষয়টো গৱেষণাৰ ধাৰণাটোৰ অর্থ আলোচনাৰ জৰিয়তে আৰম্ভ কৰা হৈছে। তাৰপাচত ইয়াত সমাজ বিজ্ঞানত গৱেষণাৰ অর্থ, গৱেষণাৰ পৰিসৰ আৰু প্ৰসাৰ, তথ্য সংগ্ৰহৰ আহিলা আৰু কৌশল, ব্যাখ্যা, বিশ্লেষণ আৰু ডেটা উপস্থাপন আদিৰ দৰে গৱেষণাৰ সকলো দিশ বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে। থোৱতে, পাঠ্যবিষয়টোৰ প্ৰাথমিক প্ৰয়াস হ'ল গৱেষণাৰ ধাৰণা তথা পদ্ধতিবোৰ বহলাই আলোচনা কৰা। পাঠ্যবিষয়ৰ অন্তৰ্গত পাঠবোৰক খণ্ড-১ আৰু খণ্ড-২ নামৰ দুটা খণ্ডত ভাগ কৰা হৈছে। খণ্ড-১ ত আঠটা অধ্যায় আৰু খণ্ড-২ ত সাতটা অধ্যয় সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে।

অধ্যায় ১ ত সাধাৰণ অর্থত গৱেষণা কাক বোলে, ইয়াৰ উদ্দেশ্য আৰু প্ৰকৃতিৰ লগতে বিশেষভাৱে সমাজ বিজ্ঞান গৱেষণা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। ইয়াৰ লক্ষ্য হ'ল গৱেষণাৰ মৌলিক ধাৰণা আৰু চিন্তাৰ সৈতে শিক্ষাৰ্থীক পৰিচয় কৰাই দিয়া। অধ্যায় ২ ৰ আলোচনাৰ কেন্দ্ৰীয় বিষয় হ'ল সমাজ বিজ্ঞান গৱেষণা আৰু এনে গৱেষণাত প্ৰয়োগ কৰা পদ্ধতিসমূহ। অধ্যায় ৩ ত গৱেষণাৰ গুণগত তথা পৰিমাণগত প্ৰকাৰ দুটা ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। অধ্যায় ৪ ৰ আলোচনাৰ বিষয় হ'ল গৱেষণাত গৱেষণা আৰ্হিৰ তাৎপর্য। গৱেষণাত নমুনা সংগ্ৰহৰ প্ৰয়োগ হ'ল অধ্যায় ৫ ৰ আলোচনাৰ বিষয়। অধ্যায় ৬ ত বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ তথ্য আৰু তথ্য সংগ্ৰহৰ বিভিন্ন পদ্ধতি সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায় ৭ ৰ পৰা অধ্যায় ১২ লৈ সাক্ষাৎকাৰ, পর্যবেক্ষণ আদিৰ দৰে গৱেষণাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় ডেটা সংগ্ৰহৰ বিভিন্ন পন্থা, কৌশলৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায় ১৩ আৰু অধ্যায় ১৪ ৰ আলোচনাত গৱেষণাৰ পৰিসাংখ্যিক দিশবোৰক স্থান দিয়া হৈছে। ইয়াত ডেটাৰ শ্ৰেণীবিভাজন, তালিকাভুক্তিকৰণ আৰু উপস্থাপন আদিৰ দৰে বিষয়বোৰ বহলাই ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। অধ্যায় ১৫ পঢ়ি শিক্ষাৰ্থীয়ে এখন গৱেষণা প্ৰতিবেদন কেনেদৰে প্ৰস্তুত কৰা হয় সেই বিষয়ে জনাৰ সুযোগ পাব।

খণ্ড পৰিচয় ঃ

'গৱেষণা প্ৰণালী' শীৰ্ষক পাঠ্যবিষয়ৰ খণ্ড-১ ৰ জৰিয়তে শিক্ষাৰ্থীসকলক গৱেষণাৰ, বিশেষকৈ সমাজ বিজ্ঞান গৱেষণাৰ বিভিন্ন দিশৰ সৈতে পৰিচয় কৰাই দিয়াৰ চেষ্টা কৰা হৈছে। এই খণ্ডটোৰ অধ্যায় ১ ৰ জৰিয়তে শিক্ষাৰ্থীক গৱেষণা ধাৰণা, ইয়াৰ অর্থ, উদ্দেশ্য আৰু উপাদানৰ বিষয়ে জনোৱা হৈছে। অধ্যায়টোত গৱেষণা তত্ত্ব তাৎপর্য সম্পৰ্কেও আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায় ২ ত সমাজ বিজ্ঞান গৱেষণাৰ ওপৰত আলোকপাত কৰা হৈছে। ইয়াত কিহে সমাজ বিজ্ঞান গৱেষণাক বিজ্ঞানসন্মত ৰূপ প্ৰদান কৰে সেই বিষয়েও আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায় ৩ত আলেচনাৰ বিষয় হ'ল গৱেষণাৰ দুটা গুৰুত্বপূর্ণ প্ৰকাৰ- পৰিমাণগত আৰু গুণগত গৱেষণা, এইবোৰৰ অর্থ, সুবিধা, অসুবিধা আৰু দুয়োটাৰে মাজত থকা প্ৰভেদ। অধ্যায় ৪ ত যিকোনো বিজ্ঞানসন্মত গৱেষণা সম্পাদন কৰাত গৱেষণা আৰ্হিৰ অর্থ আৰু গুৰুত্ব সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। গৱেষণা আৰ্হি প্ৰস্তুতিৰ পর্যায়বোৰো এই অধ্যায়ত ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। অধ্যায় ৫ত গৱেষণাত নমুনা সংগ্ৰহৰ কৌশল, ইয়াৰ অর্থ, প্ৰকাৰ আৰু ব্যৱহাৰ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায় ৬ ত মুখ্য আৰু গৌণ তথ্য, ইয়াৰ অর্থ, সুবিধা,অসুবিধাৰ বর্ণনাৰ লগতে তথ্য সংগ্ৰহৰ বিভিন্ন পদ্ধতিৰ বিস্তৃত বিৱৰণ দিয়া হৈছে। অধ্যায় ৭ ৰ আলোচনাৰ বিষয় হ'ল তথ্য সংগ্ৰহৰ কৌশল ৰূপে সাক্ষাৎকাৰৰ প্ৰয়োগ। অধ্যায়টিৰ জৰিয়তে শিক্ষাৰ্থীক বিভিন্ন ধৰণৰ সাক্ষাৎকাৰ সম্পৰ্কে অৱগত কৰিব খোজা হৈছে। সাক্ষাৎকাৰ গ্ৰহণৰ নির্দেশনা আৰু সাক্ষাৎকাৰ গ্ৰহণৰ নিয়ম সম্পৰ্কেও শিক্ষাৰ্থীয়ে অধ্যায়টি পঢ়ি জানিব পাৰিব। অধ্যায় ৮ ত তথ্য সংগ্ৰেহৰ দুবিধ গুৰুত্বপূর্ণ আহিলা প্ৰশ্নাৱলী আৰু প্ৰশ্নসূচী সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে।

অধ্যায়বোৰ পঢ়ি গৈ থাকোতে আপোনালোকে কিছুমান পাৰ্শ্বীয় বাকচ দেখিব। তাত সহজে বুজি নোপোৱা অথবা আগতে নপঢ়া কিছুমান শব্দ অথবা সংজ্ঞাৰ ব্যাখ্যা পঢ়িবলৈ পাব। আপোনালোকৰ নিজৰ চিন্তাবোৰ কার্যক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ কৰিব পৰাকৈ অধ্যায়বোৰত কিছুমান অনুশীলনী 'অন্তর্ভুক্ত কৰা' হৈছে। পাঠ্য বিষয়বোৰৰ লগতে 'জানি থোৱা ভাল' শিতানত কিছুমান অতিৰিক্ত কিন্তু প্ৰাসংগিক তথ্য/ধাৰণা অর্ন্তভূক্ত কৰা হৈছে। প্ৰতিটো শিতানৰ সামৰণিত 'অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ' হিচাপে কিছুমান প্ৰশ্ন দেখিব। আপোনালোকে অধ্যয়নৰ অগ্ৰগতি নিজে পৰীক্ষা কৰি চাব পৰাকৈ এই প্ৰশ্নবোৰ দিয়া হৈছে। শিতানটো পঢ়া শেষ হোৱাৰ লগে লগে প্ৰশ্নবোৰৰ উত্তৰ কৰি গ'লে আপোনালোক অধিক উপকৃত হ'ব। আপোনাৰ উত্তৰবোৰ পাছত অধ্যায়ৰ একেবাৰে শেষৰফালে থকা 'অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান' শিতানত মিলাই চাব পাৰিব। অধ্যায়বোৰৰ শেষত কেইটিমান 'আৰ্হি প্ৰশ্ন' তুলি দিয়া হৈছে। প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ সৈতে জড়িত প্ৰসংগপুথিবোৰৰ নাম দ্বিতীয় খণ্ডৰ সামৰণিত দিয়া হৈছে।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ গৱেষণাৰ অর্থ ৫-১৫
গৱেষণাৰ অর্থ, সমাজ বিজ্ঞানত গৱেষণা , গৱেষণাৰ উদ্দেশ্য, গৱেষণাৰ উপাদান, তত্ত্ব, গৱেষণা আৰু তত্ত্ব, তত্ত্বই কি কৰে, এটা ভাল তত্ত্বৰ পৰিমাপ।

অধ্যায় ২ ঃ সামাজিক গৱেষণাৰ বিজ্ঞানসন্মত পদ্ধতি ১৬-২৭
জ্ঞানৰ ত্রি-পর্যায়, কুহ্ন-প'পাৰ বিতর্ক, সামাজিক গৱেষণাৰ বিজ্ঞানসন্মত পদ্ধতি, পৰিমাণগত গৱেষণা (Quantitative Research), গুণগত গৱেষণা (Qualitative Research), মিশ্রিত পদ্ধতি (Mixed Method) , বস্তুনিষ্ঠতা আৰু বিষয়নিষ্ঠতা (Objectivity), কিহে গৱেষণাবোৰ বিজ্ঞানসন্মত কৰি তোলে, গৱেষণা নীতি (Research Ethics)।

অধ্যায় ৩ ঃ গুণগত গৱেষণা আৰু পৰিমাণগত গৱেষণা ২৮-৩৬
গুণগত আৰু পৰিমাণগত গৱেষণা, গুণগত গৱেষণা, গুণগত গৱেষণাৰ সুবিধা, গুণগত গৱেষণাৰ অসুবিধা, পৰিমাণগত গৱেষণা, পৰিমাণগত গৱেষণাৰ সুবিধা,পৰিমাণগত গৱেষণাৰ অসুবিধা,পৰিমাণগত আৰু গুণগত গৱেষণাৰ মাজৰ পার্থক্য ।

অধ্যায় ৪ ঃ গৱেষণা আর্হি ৩৭-৪৫
গৱেষণা আর্হিৰ অর্থ, গৱেষণা আর্হিৰ প্রয়োজন আৰু গুৰুত্ব, এখন ভাল গৱেষণা আর্হিৰ বৈশিষ্ট।

অধ্যায় ৫ ঃ নমুনা সংগ্রহ ৪৬-৫২
নমুনা সংগ্রহৰ অর্থ, নমুনা সংগ্রহৰ প্রকাৰ, নমুনা সংগ্রহ পদ্ধতিৰ ব্যৱহাৰ।

অধ্যায় ৬ ঃ প্রাথমিক আৰু গৌণ তথ্য ৫৩-৬৪
প্রাথমিক তথ্য-অর্থ আৰু সংজ্ঞা, প্রাথমিক তথ্য সংগ্রহ-গুণগত আৰু পৰিমাণগত, প্রাথমিক তথ্যৰ সুবিধাসমূহ, প্রাথমিক তথ্য সংগ্রহৰ অসুবিধাসমূহ, গৌণ তথ্য-অর্থ আৰু সংজ্ঞা, গৌণ তথ্য সংগ্রহৰ উৎস, গৌণ তথ্যৰ সুবিধাসমূহ, গৌণ তথ্য সংগ্রহৰ অসুবিধাসমূহ, প্রাথমিক তথ্য আৰু গৌণ তথ্যৰ তুলনা।

অধ্যায় ৭ ঃ সাক্ষাৎকাৰ ৬৫-৭৫
সাক্ষাৎকাৰ ঃ অর্থ আৰু সংজ্ঞা, সাক্ষাৎকাৰ উদ্দেশ্য, সাক্ষাৎকাৰৰ প্রকাৰ, সংগঠিত সাক্ষাৎকাৰ, অসংগঠিত সাক্ষাৎকাৰ, অর্ধ সংগঠিত সাক্ষাৎকাৰ, সাক্ষাৎকাৰৰ সহায়িকা ঃ অর্থ আৰু প্রয়োজনীয়তা, এটা সাক্ষাৎকাৰৰ বাবে প্রস্তুতি, প্রশ্নসূচী কেনেকৈ প্রস্তুত কৰিব।

অধ্যায় ৮ ঃ প্রশ্নসূচী আৰু সাক্ষাৎকাৰসূচী ৭৬-৮৬
এখন ভাল প্রশ্নসূচীঃ প্রস্তুতি আৰু বৈশিষ্ট্য, প্রশ্নসূচীৰ প্রকাৰ, প্রশ্নসূচীৰ ইতিবাচক আৰু নেতিবাচক দিশ, সাক্ষাৎকাৰ সূচীঃ অর্থ আৰু বৈশিষ্ট্য, সাক্ষাৎকাৰ সূচীৰ ইতিবাচক আৰু নেতিবাচক দিশ, প্রশ্নসূচী আৰু সাক্ষাৎকাৰ সূচীৰ মাজৰ বৈসাদৃশ্য।